

Vidéken élő fiatalok szenvedélyei: az alkohol-fogyasztás társadalmi, demográfiai háttere

Barabásné Kárpáti Dóra

Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza
barabasne@nyf.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány az alkohol-fogyasztás hátterében meghúzódó társadalmi-demográfiai problémákat vizsgálja. Korábbi kutatási eredményekre támaszkodva azt feltételeztem, hogy a társadalmi, demográfiai jellemzők összefüggnek a fiatalok alkoholfogyasztásával.

A kutatás során az EuroADAD kérdőívet használtam. A minta nagysága 190 fő. A vizsgálatra 2012 őszén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében került sor. A mintába bekerülő normál fiatalok kiválasztása véletlenszerűen történt. A minta életkor szerint rétegzett, kizárólag a 15–25 éves korosztályt érintette. A vizsgált elemek közötti összefüggéseket regresszió-elemzés segítségével vizsgáltam.

A vizsgálati eredményeim a korábbi kutatási eredményeket megerősítették. A vizsgált társadalmi-demográfiai változók közül a kérdezett neme, a szülők munkanélkülisége, az életkörülménnyel való elégedetlenség, és a lakóhely-változtatás volt leginkább hatással a fiatalok alkoholfogyasztására.

Kulcsszavak: vidék, fiatalok, alkohol

SUMMARY

In the past 10–15 years, the consumption of illegal drugs has increased significantly both in Hungary and in our county. In parallel with the society's getting more and more open, the fulfilment of personal freedom, and the spreading of globalisation and individual culture, the use of drugs has become more and more accessible and acceptable to the young.

Social problems are supposedly connected with the interviewees' alcohol consumption. The EuroADAD questionnaire was used. The sample covered 190 interviewees. I have processed the data with the SPSS statistical program package.

The linear regression analysis was applied to examine the interrelations between the elements under study. Almost consume alcohol as well. Among the examined socio-demographic variables, youth alcohol consumption was most affected by the gender of the respondent, the dissatisfaction with living conditions, and the change of residence.

Keywords: countryside, youngsters, alcohol

ELMÉLETI HÁTTÉR

Szabolcs- Szatmár- Bereg megye helyzete

Szabolcs-Szatmár Bereg megye a legtöbb gazdasági és társadalmi mutató tekintetében az utolsók közt szerepel. A jövedelmi viszonyok, a lakhatóság, a munkanélküliségek területén jelentkező hátrányok növelik a veszélyeztetettséget. A társadalomban jelentkező értékvesztés és értékrend átalakulás negatív hatásait fokozzák a válások, és az egyszülős családok számának drasztikus növekedései. Az előbb említett negatív társadalmi, gazdasági hatások növelik a különböző devianciák, ill. krízishelyzetek számát (Fábián, 1998).

Az elmúlt 10–15 évben jelentős mértékben nőtt a legális és illegális drogok fogyasztása Magyarországon és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egyaránt. A társadalom nyitottá válásával, a személyes szabadság kiteljesedésével, a globalizáció, az egyéni kultúra terjedésével egyre hozzáférhetőbbé és a fiatalok körében egyre elfogadottabbá vált, és válik a drogok használata. A fiatalok esetében tehát még nagyobb a veszélye annak, hogy valamilyen „feszültségoldó”, legális (cigaretta, alkohol) vagy illegális anyaghoz fordulnak, hiszen ki vannak téve a populáris ifjúsági kultúra (plázák, diszkók) és a tömegkommunikáció hatásainak is.

Az alkoholfogyasztás szocio-kulturális háttere

Az alkohol-fogyasztásnak az emberi kultúrával közel egy idős a története. Minden korban és kultúrában fontos szerepet játszott az alkohol, rituálék, szertartások, ünnepek fontos kelléke volt, azonban a mértéketlen alkoholfogyasztást régen is elítélendő cselekvésnek tekintették.

Mára az alkoholfogyasztási szokások szociológiai vizsgálatok tárgyává váltak. Az ESPAD-kutatások szerint az elmúlt évtizedben az alkoholfogyasztás nőtt a fiatalok körében. Sőt amint azt a legújabb kutatások alátámasztották, a fiatalok körében egyre elterjedtebb a baráti körben történő „nagy ivászat” és a lerészegedés (Skultéti és Pikó, 2006; Elekes, 2009). Az elmúlt időszak másik legjelentősebb változása, hogy a zenésztáncos szórakozóhelyeken nőtt az alkoholt fogyasztó fiatalok száma. Az alkoholfogyasztás ugyanis elsősorban az aktív szabadidő eltöltési formákkal mutat összefüggést.

A túlzott alkoholfogyasztás elsősorban a fiatalok baráti körével, illetve a szabadidő-eltöltési formákkal hozható összefüggésbe. Egyes kutatások, az alkoholfogyasztást, mint „unalomúzó” szabadidős tevékenységnek tekintik (Pikó, 2007). A fiatalok jelentős része ugyanis például barátai, kortársai társaságában gyűjt rá, vagy iszik először alkoholt (Domokos et al., 2005). Kutatások igazolják, hogy a barátokkal töltött esték száma összefüggést mutat az alkoholfogyasztással (Mándoky, 1997).

A fiatalok gyakran azért fordulnak alkoholhoz, mert hatásától ellazulnak, a bennük lévő feszültségek csökkennek, valamint a gátlásaik oldódnak. A baj ott kezdődik, amikor a fiatal már nem tudja elképzelni a szórakozást, az ellazulást alkohol nélkül.

Másrészt pedig szociális és társadalmi szempontból, pedig az „ivásnak” kontaktusépítő szerepe van és nem utolsó sorban a fiatalok számára ez a felnőtté válás egyik szimbóluma.

Az alkoholfogyasztás és az étellel való megelégedettség közötti összefüggést vizsgáló pszichológiai kutatások szerint az alkoholfogyasztás elsősorban a pozitív életpálya hiányára utal, szemben a kábítószer-fogyasztással, amely elsősorban szocializációs problémákra vezethető vissza (Pikó, 2007).

A család anyagi helyzete szignifikáns kapcsolatot mutat a legális szerek fogyasztásával. A fiúk alkoholra, a lányok cigarettára költenek több pénzt. A HBSC-kutatás szerint a lerészegedés gyakoribb a magasabb társadalmi státuszú családokban (Aszmann et al., 2000).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás azt a hipotézist vizsgálja, hogy az egyes társadalmi-helyzet mutatók és demográfiai tényezők hogyan hatnak a fiatalok alkoholfogyasztására.

Módszerként az Euroadad kérdőív feldolgozását alkalmaztam. A Serdülőkorú Problémák Értékelő Interjúja (EuroADAD) a kutatók és a klinikusok nemzetközi együttműködéséből jött létre. Olyan strukturált klinikai interjúmódszer, amelyet legalább három területen a klinikai/diagnosztikai munkában, a programértékelésben, és a kutatómunkában egyaránt lehet hasznítani. Használata 25 éves korig ajánlott.

Az adatok feldolgozását az SPSS (6.1.2) statisztikai programcsomag segítségével végeztem. Az elemek közötti lehetséges összefüggéseket regresszió-elemzés segítségével vizsgáltam. Függetlennek tekintetem az alkoholfogyasztás mértékét, függetlennek pedig a kérdőívben szereplő társadalmi-demográfiai (kérdézet neme, életkora, életkörülménnyel való elégedettség mértéke, költözések száma, szülő munkaügyi státusza, testvérek száma) változókat (Gerevich et al., 2004).

EREDMÉNYEK

A társadalmi, demográfiai változók jellemzése

Jelen kutatásban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő 12–25 éves fiatalokat vizsgáltam. A minta nagysága 190 fő. A mintában 25 (13,2%) nő és 165 (86,8%) férfi szerepelt. Mind a fiúk, mind a lányok esetében elmondható, hogy a fiatalok jelentős része a 18 év feletti korosztályból kerül ki.

Életkori megoszlás tekintetében a fiatalok 75,8%-a (144 fő) 18 év feletti, 24,2%-a (46 fő) 15–18 év közötti (1. ábra).

A kérdezettek 51,1%-nak 1 testvére van, míg 25,8%-nak 2 testvére van. A megkérdezettek 11,5%-a nagycsaládban él, azaz legalább 3-an vannak testvérek. A 3–4 fős háztartások 67,4%-ot, az 5 vagy annál több családtag együttelezése 18,5%-ot képvisel.

1. ábra: A vidéken élő fiatalok megoszlása nem és életkor szerint (fő, n=190)

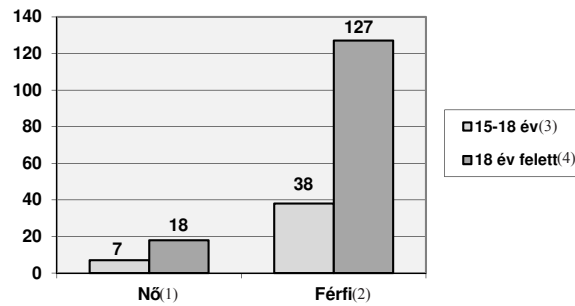

Figure 1: The distribution of young people living in the countryside with respect to gender and age (people, n=190)

Woman(1), Man(2), 15–18 years(3), Over the age of 18(4)

A testvérek számát illetően a normál populációs (Aszmann et al., 2000) vizsgálatokhoz hasonló eredményeket kaptam (Németh, 2007). Egy nyíregyházi ifjúságtudatában a kérdezettek 51,6%-nak egy testvére, 23,4%-nak kettő, míg a három vagy annál több testvér említése a minta 10,2%-nál fordult elő (Husztai et al., 2008).

A vizsgálatban rákérdeztem az életkörülményekkel való elégedettség mértékére. A megkérdezettek válaszukat 4 megadott kategóriába sorolhatták. A következő válaszok születtek: egyáltalán nem elégedett 1,1%, kismértékben elégedett 20%, meglehetősen 55,8% és nagyon elégedett 23,2%.

Lakhely szerint a családok döntően helyhez kötődők, 36,8%-uk ugyanazon a településen ugyanabban a lakásban él. 44,2%-uk 1-szer, 2-szer, 15,3%-uk 3-szor, 4-szer költözött élete során. Folytonos lakhelyváltogatás 3,7%-ra jellemző.

A szülők munkaügyi státusza: az anyák 65,8%-a dolgozik egész vagy részdíjban, 6,3%-a munkanélküli, 9,5%-a rokkant nyugdíjas. Az apák esetében ez az arány kicsit másképp oszlik meg, 62,6%-uk dolgozik egész vagy részmunkaidőben, 13,7%-a rokkant nyugdíjas, 10,5%-a munkanélküli, míg a fennmaradó rész a családját elhagyó és egyéb foglalkozású apa (1. táblázat).

1. táblázat

A szülők munkaügyi státusza (% n=190 fő)

Munkaügyi státusz (7)	Anyák(5)	Apák (6)
Dolgozik(1)	65,8	62,6
Munkanélküli(2)	6,3	10,5
Nyugdíjas(3)	9,5	13,7
Egyéb (háztartásbeli, munkaképtelen)(4)	18,4	13,2

Table 1: Employment status of parents (% n=190 people)

Work(1), Unemployed(2), Pensioner(3), Other (homemaker, disabled)(4), Mother(5) Father(6) Employment status(7)

Az adatok lényegében megfelelnek az országos tendenciáknak. A foglalkoztatottak aránya Magyarországon is 60% körül mozog, ami igencsak elmarad az EU 70% körüli átlagától. A munkanélküliségi ráta 10% körüli. Ezen belül a férfiak rátája 10,1%, a nők pedig 9,6% (KSH, 2009).

Az alkoholfogyasztás jellemzői

A kérdezettek csaknem mindegyike (92,6%) fogyasztott már alkoholt élete során (2. ábra). Az ESPAD-kutatás szerint is a 8–10. évfolyamon tanuló fiatalok túlnyomó többsége életében legalább egyszer fogyasztott már alkoholt (92,1%). A lányok és a fiúk alkoholfogyasztása között nincs jelentős különbség (Elekes, 2009).

2. ábra: Az alkoholfogyasztás életprevalencia értéke (% , n=190)

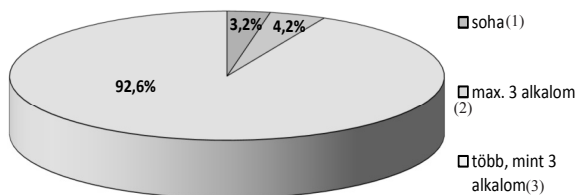

Figure 2: Special features of alcohol consumption: consumption in their life (% , n=190)

Never(1), Up to 3 times(2), Over 3 times(3)

Az alkohol ugyanis az ünnepek, társas együttlétek szinte elengedhetetlen kelléke lett a családokban, a háztartásokban pedig a jólét, a modern életforma jelképévé vált (Bálint, 1981).

Az alkohol és az életkor összefüggéseit vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbben a 15–18 éves korosztályon belül ittak először alkoholt (54,7%, 104 fő). Ugyanakkor nagyon gyakori a 15 éves kornál fiatalabbnál is az alkohol kipróbálása (40,5%, 77 fő). Mindössze 6 fő (3,2%) nyilatkozott úgy, hogy soha nem fogyasztott élete során alkoholt (3. ábra). Ezt alátámasztják a korábbi kutatások is, ugyanis az alkohol kipróbálása, rendszeres fogyasztása napjainkban már egyre fiatalabb életszakaszban megjelenik. A kutatások szerint viszonylag sokan próbálják ki az alkoholt serdülőkorban, de csak töredékük válik függővé (Németh, 2007; Elekes, 2009).

3. ábra: Az alkoholfogyasztás jellemzői – első fogyasztás (% , n=190)

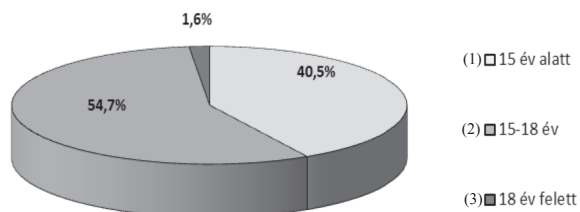

Figure 3: Special features of alcohol consumption: first consumption (% , n=190)

Below the age of 15(1), 15–18 years(2), Over the age of 18(3)

Alkoholt a fiatalok kb. háromnegyede (73,7%, 140 fő) maximum 4 alkalommal használ egy hónapban. A 4-nél több alkalommal történő fogyasztás 23,2%-ot képvisel a mintában. Ezen fiatalokat rendszeres fogyasztóknak tekinthetjük, mivel hetente többször fogyasztanak alkoholt. A 190 főből 8 fő (4,2%) nyilat-

kozott úgy hogy minden második nap fogyaszt alkoholt (4. ábra).

4. ábra: Az alkoholfogyasztás jellemzői – maximális alkoholfogyasztás (% , n=190)

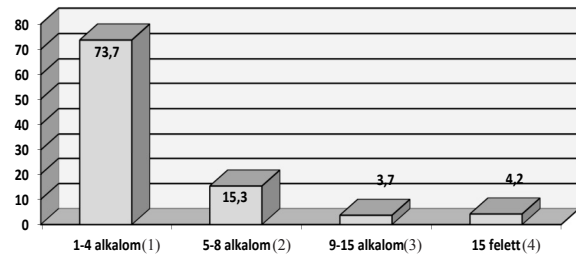

Figure 4: Special features of alcohol consumption: maximal consumption (% , n=190)

1–4 occasion(1), 5–8 occasion(2), 9–15 occasion(3), over the 15 occasion(4)

A nagyobb rendszerességű (havi 6 vagy több alkalom) fogyasztás esetében már egyértelműen kimutathatóak a különbségek. A lerészegedés és a nagyívás gyakoribb a fiúk körében, bár tény, hogy a két nem fogyasztási szokásai közelednek egymáshoz. Az ESPAD kutatás szerint a kérdezést megelőző hónapban a diákok 55,4%-a fogyasztott alkoholt, 13,8%-a legalább 6 alkalommal, azaz gyakrabban, mint hetente (Elekes, 2009).

Az alkoholfogyasztás és az egyes társadalmi-demográfiai mutatók közötti összefüggések

Kíváncsi voltam arra, hogy az alkoholfogyasztást befolyásolja-e a kérdezett neme, életkora, a szülők munkaügyi státusza, életkörülményei, lakóhelye (költözés), testvérek száma.

A vizsgált társadalmi-demográfiai változók közül a következők növelik a szerfogyasztás mértékét: a kérdezett neme, a szülők munkanélkülisége, a lakóhelyváltoztatás, illetve az életkörülménnyel való elégedetlenség.

A nem szerepét a korábbi kutatások is kiemelik: egyrészt a fiúk körében gyakoribb a rendszeres alkoholfogyasztás, illetve a lerészegedés (Németh, 2007; Pikó, 2007; Elekes, 2009).

Továbbra is meghatározónak tűnik a család általános szocio-ökonómiai státusza, amely szerint az alacsonyabb státusz a serdülők magasabb alkoholfogyasztási értékével jár együtt (Skultéti és Pikó, 2006).

Az életkor, a dolgozó szülők, és a testvérek száma nem mutatott szignifikáns összefüggést az alkoholfogyasztással.

A barátokkal való elégedettség növeli az alkoholfogyasztás gyakoriságát, a barátok hatása erősebb, mint a testvéreké.

A szülők munkaügyi státusza és a fiatalok alkoholfogyasztása közötti összefüggések vizsgálatkor arra a következtetésre jutottam, hogy a fiatalokra hatással van a szülők munkanélkülisége. Az apák esetében ez az összefüggés erősebb, mint az anyáknál (2. táblázat).

2. táblázat

Az alkoholfogyasztás és az egyes társadalmi-demográfiai mutatók közötti összefüggések

Társadalmi-helyzet mutatók(1)	Alkoholfogyasztás(2)
Nem(3)	0,077*
Életkor(4)	0,276
Életkörülmény(5)	0,055*
Lakóhely-változás(6)	0,038*
Apa munkanélküli(7)	0,007*
Anya munkanélküli(8)	0,078*
Anya dolgozik(9)	0,160
Apa dolgozik(10)	0,537
Testvér(11)	0,424

Megjegyzés: szignifikáns * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Table 2: The relations between alcohol consumption and socio-demographic indicators

Social position(1), Alcohol consumption(2), Gender(3), Age of life(4), Living conditions(5), Change of residence(6), Father's unemployed(7), Mother's unemployed(8), Mother's job(9), Father's job(10), Brother and sister (11), Note: significant * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

KÖVETKEZTETÉSEK

A legális szerek közül az alkoholfogyasztás a mindennapi élet társadalmi szokásrendjének szerves része (Pikó, 2001). A korábbi kutatások is alátámasztják, hogy az alkoholt fogyasztó fiatalok száma folyamatosan nő, aminek egyrészt az is az oka, hogy egyre több alkalom ad okot az alkohol fogyasztására. Iszunk azért, ha boldogok, ha szomorúak vagyunk, ha ünnepelünk, ha unatkozunk, ha szórakozunk, ha boldogtalanok, vagy ha stresszesek vagyunk stb.

Ezért fontos a prevenció, az, hogy a fiatalok megtanulják, hogy az alkohol semmilyen negatív élethelyzetre nem jelent megoldást. Ahhoz, hogy a stratégiai tervezésre és a konkrét feladatok megfogalmazására sor kerülhessen, feltétlenül szükség van a helyzet felmérésére és értékelésére.

IRODALOM

- Aszmann A.–Rózsa S.–Németh Á. (2000): A magyar serdülők dohányzása, alkoholfogyasztása, és a pszichoszociális környezet. *Egészségnevelés*. 41: 177–187.
- Bálint I. (1981): Az alkoholizmus főbb kérdései. *Alkohológiai Kiskönyvtár 3. Medicina Kiadó*. Budapest.
- Domokos T.–Mahler B.–Ruff T. (2005): Tanulói drogprevenció kutatás Kaposváron. *Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet*.
- Elekes Zs. (2009): Egy változó kor változó ifjúsága. *Fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon – ESPAD L'Harmattan*. Budapest.
- Fábián G. (1998): Az ifjúság helyzete Nyíregyháza városában. *Kézirat*.
- Gerevich J.–Bácskai E.–Rózsa S. (2004): A serdülőkori problémák értékelő interjúja. *Euroadad kézikönyv. Addiktológiai Kutató Intézet*. Budapest.
- Husztai É.–Hüse L.–Koltai J. (2008): A rizikómagatartás szocio-kulturális háttere serdülők körében. [In: Murányi I. (szerk.) *Kelet-magyarországi középiskolások egészségmagatartása*.] Debrecen. 61–112.
- Központi Statisztika Hivatal (2009): www.ksh.hu
- Mándoky R. (1997): A serdülők családi és kortárskapcsolatai. [In: Aszmann A. *Az iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. 1986–1993.] Budapest. 35–44.
- Németh Á. (2007): *Serdülőkori fiatalok egészsége és életmódja*. OGYEI. Budapest.
- Pikó B. (2001): Serdülők és fiatalok dohányzással alkohol- és drogfogyasztással kapcsolatos vélekedései: Újabb kockák a „kirakós játékhoz.” *Addictologia Hungarica*. 9: 195–203.
- Pikó B. (2007): A serdülőkori egészségmegtartás pozitív pszichológiai megközelítése. [In: Demetrovics Zs. et al. (szerk.) *Iskolai egészségpszichológia*.] L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Skultéti D.–Pikó B. (2006): Fiatalkori alkoholfogyasztás: a szocio-ökonomiai háttér és aszociális hatások szerepe. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*. 7. 2: 75–94.